

Sivil Toplum ve Sorunları

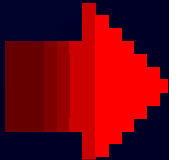
Gürcan Banger

ESYO – 17 Eylül 2008

Rev 1.2



Sivil Toplumda Genel Bakış

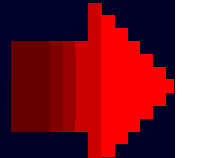




Sivil toplum ???



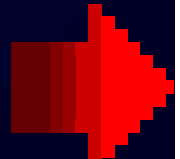
MerBek-Der: Mükemmel Erkeği Bekleyen Kadınlar Derneği...

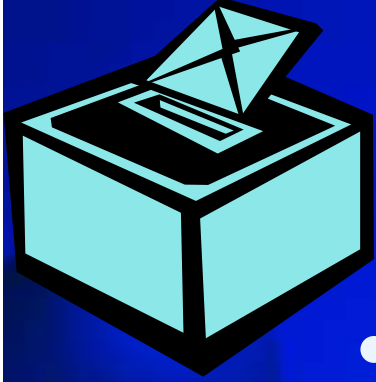




Sivil toplum nedir?

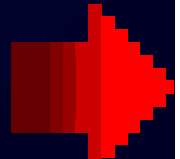
- Basit olarak söylenirse; **sivil toplum**, toplumun devlet dışında kalan bölümüdür.
- **Sivil toplum**; merkezî otoritenin baskı ve denetimi dışında kendi başına özerk bir sürecin doğmasını ve bu yolla devletin dışında ve devlete rağmen var olabilen bir yapının şekillenmesini sağlayan güçtür.





STK nedir?

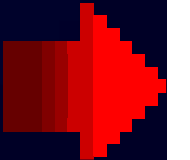
- Sivil toplum tanımına bağlı olarak bu alanda yer alan sivil toplum kuruluşların (STK'ların) şu koşulları sağlaması beklenir:
 1. Devletten bağımsız olmak,
 2. Gönüllülük esasına göre örgütlenmek,
 3. Toplum yararına hareket etmek,
 4. Yönetimin demokratik yollarla belirlenmesi,
 5. Kâr amaçlı olmamak.



STK özellikleri

- Bir başka tanıma göre STK'lar şu özellikleri sağlar:
 1. Örgütlülük,
 2. Kendi kendini üretme,
 3. Devletten her alanda ayrışma,
 4. Bağımsız karar alma süreçlerine sahip olma,

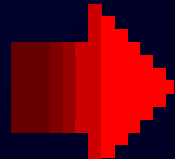
5. Şiddete karşı olma,
6. Gönüllülüğü temel alma,
7. Devletin içinde yaşama ama onunla özdeş olmama, hatta devlete karşı koyabilme,
8. Siyasal topluma dâhil olmama,
9. Kâr amaçlı olmama.





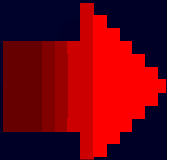
Kimler STK'dır?

- Yukarıdaki tanımlara ve genel kabul görmüş yaklaşımlara göre şu örgütlenmeler STK sayılabilir:
 - Dernekler,
 - Vakıflar,
 - Kulüpler,
 - Tüzel kişiliği olmayan düzenli toplumlar,
 - İktidar alternatifi olmayan siyasal partiler,
 - Platform, inisiyatif, alternatif, girişim türünde yapılar.



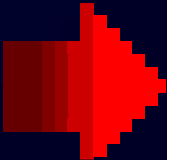
Kimler STK değildir?

- Yasa ile kurulmuş meslek odaları, STK kapsamında sayılmazlar.
- Her ne kadar yönetimlerini seçimle belirleseler ve bazı faaliyetleri yönünden STK izlenimi verseler de; meslek odaları devletin bir uzantısı olmaları nedeniyle STK sayılmazlar.
- Meslek odaları, bir 'baskı ve çıkar grubu' olarak kabul edilebilir.



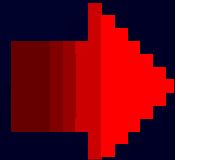
Ya sendikalar?

- Sendikaların durumu, meslek odalarına göre biraz daha karışık görünüyor.
- 20'nci yüzyılın son yarısındaki gelişmeler, sendikaları giderek sivil alanın dışına doğru yönlendirdi.
- **Bugün sendikalar da sivil toplum tanımını içine alınmıyor.**



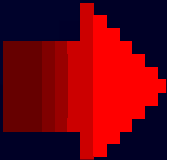
Neden?

- Küreselleşme ile birlikte; işgücünün tanımı ve kompozisyonu, işçi – işveren ilişkilerinin niteliği ve kapsamı, emek – istihdam – üretim alanlarındaki yaklaşım ve anlayışların hızlı ve köklü değişime uğraması **sendikacılık** kavramında değişime neden oldu.



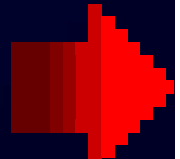
Değişen sendikacılık?

- Sanayi toplumuna uygun olan 'kitlesele üretim mantığı' ve buna uygun 'toplu pazarlık' ve 'sendikacılık' düzeni zayıfladı.
- Sendikalar, konjonktürel sorunlarını aşmak için **devletle bütünleşmeye ve kamu kesimine endeksli sendikacılığa** yöneldiler.



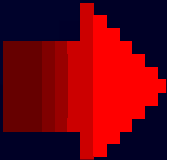
Yarı – resmî örgütler

- Bugün başta meslek odaları, sendikalar, bunlarla ilgili federasyonlar ve konfederasyonlar; hareket alanları, sınırlı konuları, temsil modelleri, yasal çerçeveleri ve güncel konumları nedeniyle **'yarı resmî örgütler'** niteliği gösteriyorlar.
- Bu nedenle de STK sayılmıyorlar.



Türkiye'de durum nedir?

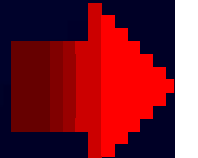
- İçişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de **78000 dolayında dernek** var.
- Toplam nüfus 70 milyon kabul edildiğinde; **dernek başına 900 kişi** düşüyor.
- Birden fazla üyelik de dahil; toplam **dernek üyeliği ise 7,5 milyon** dolayında.





Öyleyse...

- Bu sayılar, toplumun **yüzde 10'dan daha azının** örgütlü sivil toplum faaliyetlerine katıldığını gösteriyor.
- **5,5 milyon nüfuslu** Danimarka'da **dernek üyesi sayısı 18 milyon**. Kişi başına 3 dernek düşüyor.
- Basit bir hesaplama; Danimarka'da sivil örgütlülük, Türkiye'ye göre en az 30 misli daha yüksek...

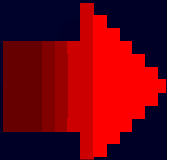


Bizim STK'nın resmidir...



Ya sivil özgürlükler?

- **Freedom House**, Dünyadaki sivil hak ve özgürlükler konusunda her yıl araştırmalar yapıp bir yıllık rapor yayınlayan bir kuruluş.
- Sivil endeksi oluşturmak için toplantı ve ifade özgürlüğü, eğitim ve dinî özgürlüklerin kullanımı, örgütlenme düzeyi ve çoğulculuğun gelişimi gibi ölçütler kullanıyor.





MAP OF FREEDOM 2006



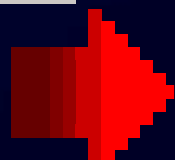
- FREE
- PARTLY FREE
- NOT FREE

The State of Democracy in the World: Freedom in the World 2006 survey shows that the world's freedom is not stable in a general sense. While the number of free and partly free countries has increased since 2005, the number of not free countries has also increased. The number of free and partly free countries has increased from 105 in 2005 to 110 in 2006. The number of not free countries has increased from 145 in 2005 to 150 in 2006. The number of free and partly free countries has increased from 105 in 2005 to 110 in 2006. The number of not free countries has increased from 145 in 2005 to 150 in 2006.

A few countries have also experienced a significant decline in their freedom scores since 2005. These countries are: Cuba, China, and North Korea. Cuba's score declined from 1 in 2005 to 1 in 2006. China's score declined from 47 in 2005 to 46 in 2006. North Korea's score declined from 1 in 2005 to 1 in 2006. The number of free and partly free countries has increased from 105 in 2005 to 110 in 2006. The number of not free countries has increased from 145 in 2005 to 150 in 2006.

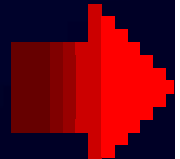
Freedom House
 400 North Capitol Street, N.W.
 Washington, D.C. 20001
 Phone: (202) 512-2000
 Fax: (202) 512-2001
 www.freedomhouse.org

	2006	2005	2004
Free	110	105	97
Partly Free	50	53	54
Not Free	140	142	149
Total	200	200	200



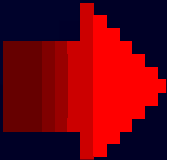
Sivil endeks?

- Freedom House, ülkelere yapılan araştırmalara göre sivil hak ve özgürlükler açısından 1'den 7'ye kadar değerler atıyor.
- **Türkiye**, 2006'da 3,5 ve 2007'de 3 puan ile ancak '**kısmen özgür**' ülkeler arasında yer alıyor.
- Türkiye, büyüklü küçüklü 193 ülke arasında ilk 88'den sonra geliyor.



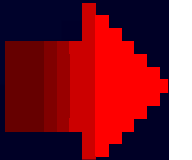
Sivil endeks !...

- Türkiye, 2007 araştırmasına göre; politik ve sivil hak ve özgürlükler açısından ilk 88 ülkeden sonra geliyor.
- Türkiye ile aynı endekslere sahip 16 ülke daha var.
- Türkiye'nin kendisinden 'geri bulunduğu' kimi ülkelerin gerisine düşmesi ise daha 'garip' bir durum.



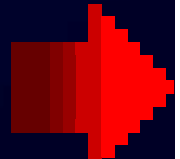
Kısa bir özet...

- Dernekler, vakıflar, sivil topluluklar gibi gönüllülük esasına göre örgütlenen kuruluşların, devlet dışı alanlardaki varlıklarının ve etkinliklerinin son derece yetersiz oluşu, Türkiye’de gerçekten bir sivil toplumun bulunmadığı konusundaki yargıları güçlendiriyor.

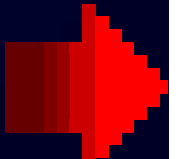


‘Sivil’ toplum?

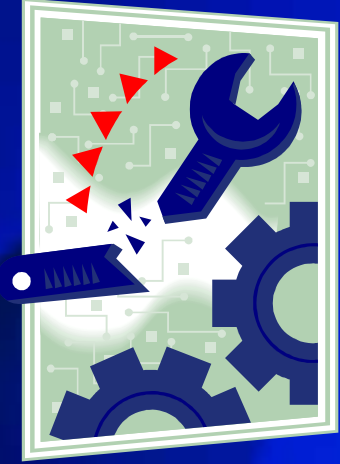
- Sivil toplumdaki ve sivil toplum kuruluşlarından söz edildiğinde; başta kamu ve medya olmak üzere akla sivil dernek ve vakıflardan daha çok, **TOBB / TZOB / TESK / TİSK** vb ile kamu tabanlı sendikal örgütlerin gelmesi, sivil toplum konusundaki ciddi yanlışlığı ortaya koyuyor.



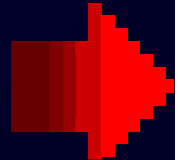
STK'lara Genel Bakış



STK'lardaki Sorunlar



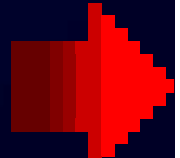
- Bu bölümdeki sivil toplum alanında ve STK'larda gözlenen bazı sorunlardan söz edeceğim.
- STK sorunları arasında ilk elde sayabileceğimiz arasında **katılım** (kitleleşme), **demokratik işleyiş**, **kaynak yaratma** ve **görünürlük** sorunları yer alıyor.
- Bunlara daha sistemli olarak bakmaya çalışalım.





Temsil yeteneği 1

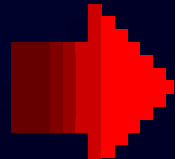
- STK'ların en ciddi sorunları arasında 'temsil yetenekleri' ile 'temsildeki meşruiyetleri' geliyor.
- STK'lar, kendilerini toplumun tamamı ile özdeşleştirmekte çok aceleci ve kolaycı davranıyorlar.
- Halkı kendi doğal üyeleri sayarak daha baştan ciddi bir yanlışın içine düşüyorlar.



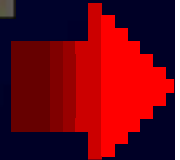


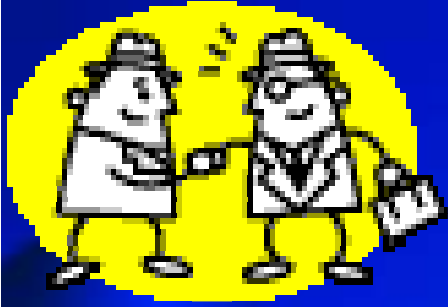
Temsil yeteneği 2

- Halkı gerçekten temsil edemedikleri gibi, toplumla bağlantı kurmakta ciddi sorunları var.
- Yeterli bağlantı kurulamayınca bunun sorumlusu olarak yurttaşların kayıtsızlığını görüyorlar.
- Kendi başarısızlıklarını ise bireylerin olumsuz tutum ve davranışlarına bağlıyorlar.



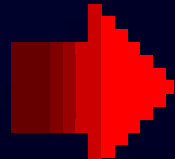
Özgür ve yaratıcı bireyler...





Temsil yeteneği 3

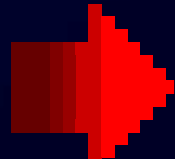
- Başka sosyal unsurlara yönelik olarak görüşmeci, iletişime açık ve kapsayıcı bir anlayışa sahip olmaları gerekiyor.
- Başta düşünsel olmak üzere daraltan anlayışlar, ortak payda ve uzlaşma çerçevesinde yaratıcı çözümleri ve işbirliklerini önlüyor.





İletişimsizlik

- STK'larda yaşanan ikinci temel sorunu, **iletişimsizlik** ve **kapalılık** olarak tanımlayabiliriz.
- Halka, diğer STK'lara ve farklı düşüncelere kapalı bir halleri var.
- Bu yönleriyle bir STK'dan daha çok, söylem katılığı içinde olan marjinal ideolojik marjinal bir siyasal partiyi andırırlar.

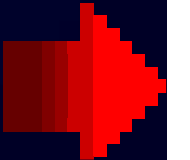




Görünürlük

STK'ların önem vermedikleri alanlardan bir diğeri, **görünürlük** ve **tanıtım**dır.

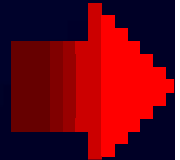
- Görünür olmamalarını yazılı ve görsel basının ilgisizliğine bağlama alışkanlığı edinmişlerdir.
- Pek çok STK'da ara sıra basın açıklaması yapmak, 'görünürlük çalışması' olarak anlaşılmaktadır.



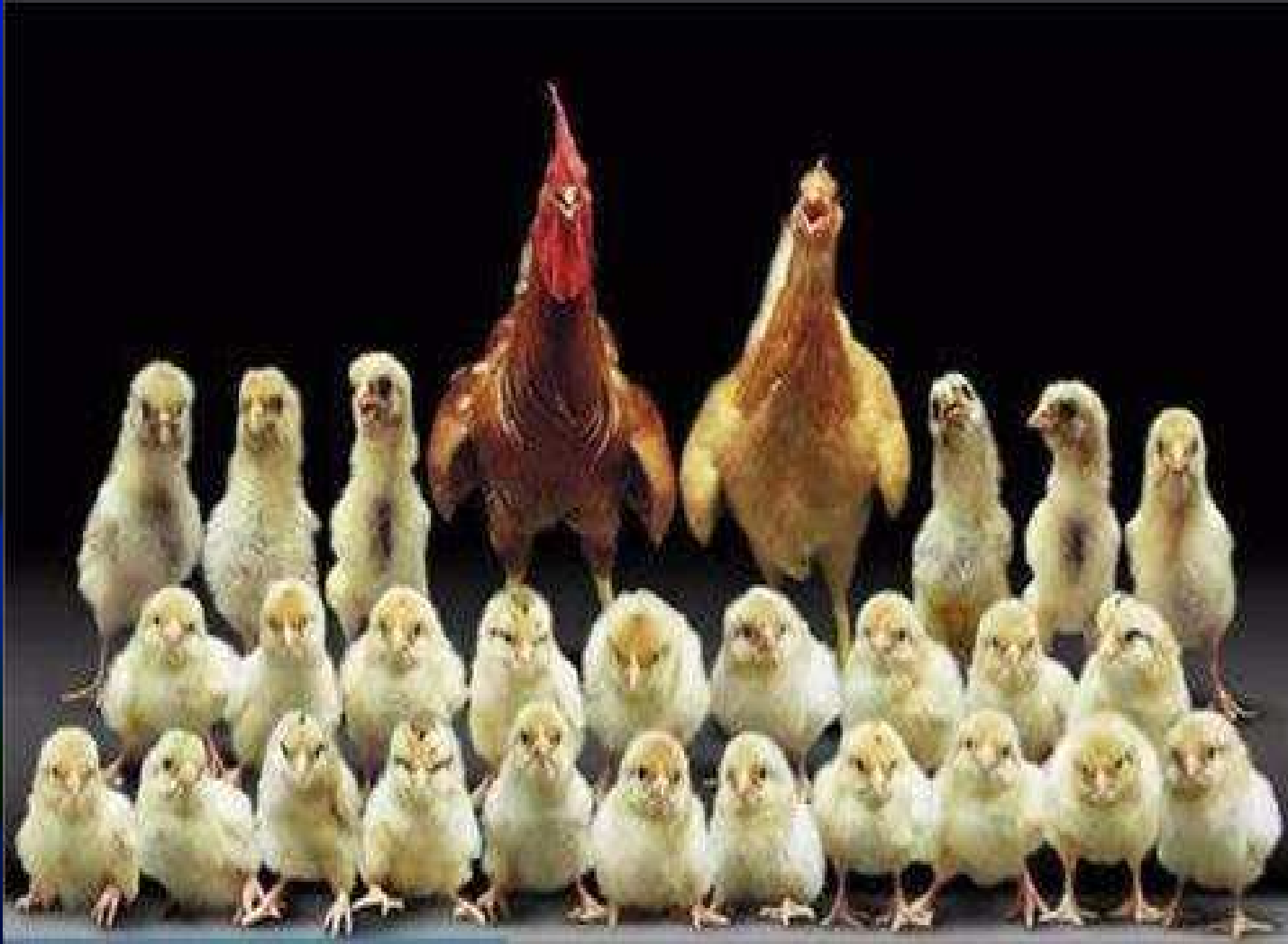


Tanımsızlık ve belirsizlik

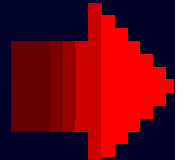
- Pek çok STK'nın kim ve temel amacının ne olduğunu tanımlayan bir misyonu yok.
- Geleceğe ilişkin vizyonları olmadığından; ne yöne yürümleri konusunda bir göstergeye sahip değiller.
- Bu nedenle pek çoğu, operasyon / faaliyet yönelimli olmaktan kurtulamıyor.



Sivil toplum ailemiz...

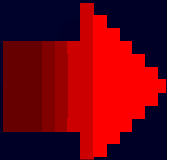


ESYO - Eskişehir Sivil Yerel Oluşum



Büyüme ve sürdürülebilirlik

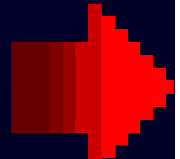
- STK'larda söylem, kadro ve birikim olarak bir '**sivil büyüme**' anlayışı yok.
- Büyüme ihtiyacı doğru kavranamadığından **sürdürülebilirlik** de yeterince anlaşılmıyor ve bir birikim olarak gelişmiyor.
- Kurumsallaşmak isteyen STK'lar ya aşırı profesyonelleşiyor ya da başarısızlığa uğrayıp tümüyle amatör kalıyor.





Kamu ile ilişkiler 1

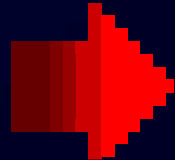
- STK'ların sorunlu olan yönleri sadece kamu ile ilişkileri değil; genel anlamda tüm sosyal aktörlerle ilişkilerinde sorunlar var.
- Ama **kamu ile olan informel ilişkileri** en sorunlu alanlardan birisini oluşturuyor.





Kamu ile ilişkiler 2

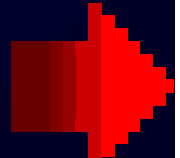
- STK'ların kamu ile olan ilişkilerinin ilk adımı, bu alanda '**öncelikli imtiyaz aramak**' biçiminde oluyor.
- Kamudan elde edecekleri ayrıcalıklar ile başarılı çalışmalar yapacakları fikrine saplanmışlar.
- İlişkilerin etik ve kural dışı olma ihtimalini yeterince dikkate almıyorlar.





Kamu ile ilişkiler 3

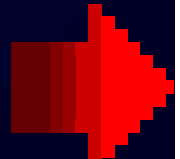
- Kamu ile bir patronaj ilişkisi içinde olmak, imtiyaz adına gönüllülükten taviz vermek ve bu alanda bir haksız rekabet yarışına girmek, STK'ların güvenilirliğini zedelerken örgüt içinde motivasyon ve katılımı da düşürüyor.
- Kamu ile imtiyaz temelli yakın ilişkiler, STK'ları '**majestelerinin sivil kuruluşları**' haline dönüştürüyor.

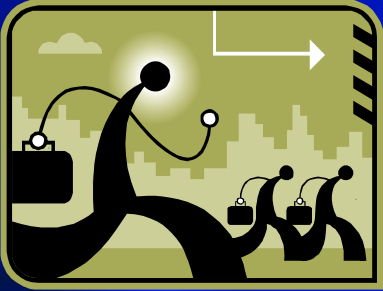




Kamu ile ilişkiler 4

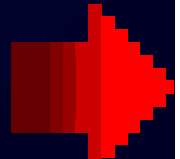
- Kamudan elde edilen imtiyazlarla büyüyen STK'lar, zamanla kendilerini yeniden üretme yeteneğini yitiriyorlar.
- Kamu imtiyazları yerine stratejik planlama, kaynak yaratma ve kurumsal kapasite geliştirme gibi fonksiyonların geliştirilmesi gerekiyor.





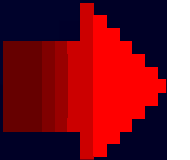
Rekabet alanı 1

- Sivil toplum, bir işbirliği ve dayanışma alanı olduğu kadar bir rekabet alanıdır.
- Ama bu alandaki rekabetin sağlıklı, nitelikli ve başarılı hizmet üretimi üzerine kurgulanması gerekir.
- ‘**Sivil rekabetin**’, hizmetten daha çok, erişilebilir kaynakların paylaşılması üzerine kurulduğunu gözlüyoruz.



Rekabet alanı 2

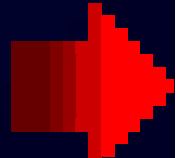
- Sivil alanda rekabet temelli başarı, bir STK mantığından daha çok, şirket esaslı başarı olarak algılanıyor.
- Sivil toplum alanında başarının tanımı konusunda daha fazla **eğitime** ve **bilinçlenmeye** ihtiyaç var.





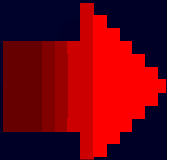
Yaratıcı çalışma 1

- STK'larda geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmış bir 'iş modeli' ve 'iş yapma anlayışı' yok.
- Örneğin katılımı artırma, kaynak yaratma, planlama, bütçeleme, izleme, değerlendirme ve raporlama gibi konular, sivil iş ve örgütlenme konuları olarak kavranamıyor.



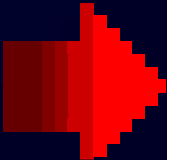
Yaratıcı çalışma 2

- STK'larda yaratıcı fikirler geliştirilmesi için bir yaklaşım yok.
- Fikir geliştirmeden operasyonlara kadar işler yönetim kurulunun uhdesinde kabul ediliyor.
- Bu dar anlayış, hem yönetici kurullar hem de STK üyeleri tarafından kabul görmüş durumda.



Deneyim alışverişi

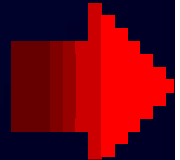
- İmece geleneği olan bir toplumda 'sivil toplum imecesi' yaklaşımı gelişebilmiş değil.
- STK'lar arasında deneyim alışverişi ve buna uygun ortamlar yok.
- Ağ çalışmaları yeterince etkin değil.
- STK'lar işbirliği içinde olmak yerine bireysel başarı arayışı içindeler.





Kaynak yaratma 1

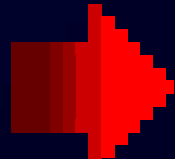
- STK'larda kaynak yaratma, önemli ve zaman-insan kaynağı gerektiren bir iş olarak görülüyor.
- Kaynak (para) sıkıntısı öyle bir hal alıyor ki; para, bir araç olmaktan çıkıp bir amaç haline dönüşüyor.
- Kaynak yaratma genel olarak yönetim kurulunun ve özel olarak başkanın yegane işi haline geliyor.





Kaynak yaratma 2

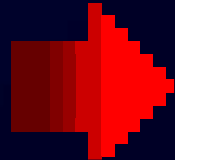
- Kaynak (para) yaratmanın amaç haline gelmesi, sivil toplum alanında hibe peşinde koşan **'yeni türden bir STK'** yaratılmasına vesile oldu.
- Çoğu zaman sivil başarı bir yana bırakılarak alınan hibe sayı ve miktarı bir başarı ölçütü haline geldi.
- **'Hibe kullanan projecilik'** ismiyle yeni bir meslek oluştu.





Kaynak yaratma 3

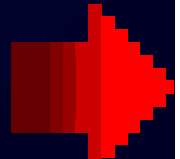
- **Hibe avcılığı**, genel anlamda STK'ları misyonlarından uzaklaştıran bir eğilim olarak gelişti.
- Hibe alabilmek adına kimi STK'ların kimlik ve misyonlarından vazgeçtiklerini gözler olduk.
- STK'ların, '**hibe teslimiyetçiliği**' olmadan da; amatör ruh ve profesyonel işin olabileceğini öğrenmeleri gerekiyor.





Profesyonelleşme

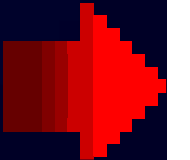
- Son yıllarda sivil toplum alanında görülen eğilimlerden birisi, bu kuruluşların iş yapma modeli ve kadro olarak hızla **profesyonelleşmesidir**.
- Bir STK'nın profesyonel kadrosunun bulunması olağandır. Ama bu kadro, STK'nın zorunlu fakat küçük bir yüzdesi olmak durumundadır.



Devletin STK'sı

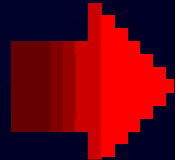


- Bazı STK'ların, kendilerini devletin kuruluşu gibi gördüklerine tanık oluyoruz.
- STK'lar, kamu ile ortak çalışmalar ve işbirlikleri yapabilirler.
- Ancak bu işbirliğinin tanımlı olması yanında STK'nın sivil ve demokratik niteliğine zarar vermemesi gerekir.



STK ve Demokrasi

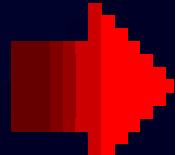
ESYO - Eskişehir Sivil Yerel Oluşum





Örgüt içi demokrasi

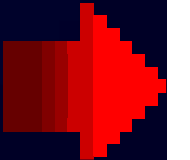
- Otorite temelli bir kültürümüz var.
- Bu içsel otoriter kültür, sosyal yaşamımızın her alanına yansıyor.
- Katılımın ve kitleleşmenin demokrasiyi geliştireceğini umduğumuz anlarda da '**Oligarşinin Tunç Yasası**' devreye giriyor.
- Pek çok STK, (katılım düzeyinden bağımsız olarak) hızla bir **oligarşiye** dönüşüyor.



Yasal mevzuat



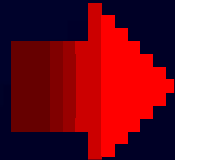
- Başta **Dernekler Yasası** (ve **Vakıflar Yasası**) olmak üzere yasal mevzuat sivil toplumun önünde bir engel olarak duruyor.
- Devletin; yasama, yargı ve yürütmenin tüm alanlarında **sivil topluma önyargılı ve kuşkucu bakışı** sürüyor.





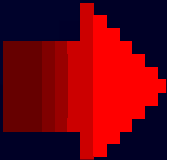
Korporatist yapılanma

- Osmanlı'nın patrimonyal geleneği, bir **korporatizm** geleneği olan meslek odaları ile devam ediyor.
- Devlet, meslek odalarının varlığı ile sivil toplum alanını gelişmeye kapalı tutmaya alışıyor.
- Gerek meslek odalarında gerekse pek çok STK'da **devletin yönetim geleneği** sürüyor.



Sivil gelenek

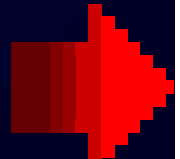
- Geçmiş tarihimizi incelediğimizde; bazı sivil toplum örnekleri bulabilsek de; geleneksel yaşamda yurttaşlık anlayışının bulunmaması, kültürel sorunların devamına kök oluyor.
- Asker – bürokrat bir anlayış ile kurulan devlet, sivil toplum alanına yönelik ‘sınırlayıcı bakış açısını’ sürdürüyor.





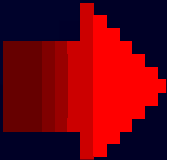
Primordial bağlar 1

- STK kültürümüzün çok önemli bir bölümünü, **primordial** (kan bağı gibi ilksel özellikli) **bağlar** oluşturuyor.
- Sivil toplum alanındaki ihtiyaçların (sivil – sosyal ihtiyaçların) ciddi bir bölümünü hemşehri – şehir – bölge – yöre – inanç – etnisite örgütleri karşılıyor.



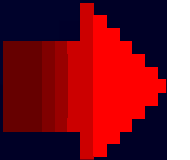
Primordial bağlar 2

- Bazı primordial bağ esaslı örgütlerin yasaklanmış olmasına rağmen, başka isimler altında inanç – etnisite temelli STK'ların var olduğunu görüyoruz.
- Bu tip örgütler, bir tür 'ihtiyaç tatmini' yarattıklarından sivil ihtiyaçlarda azalmaya neden oluyorlar.



Primordial bağlar 3

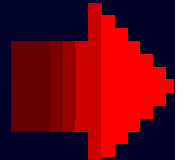
- Bu bağlamda sylenebileceek bir diğer tespit Őudur:
- İŞ-meyhane-ev, iş-cami-ev, iş-parti-ev, iş-lokal-ev gibi çoğu zaman primordial temelli olan uğlemeler, Türkiye'de sivil toplumun geliŐmesinde ciddi engeller olarak duruyor.

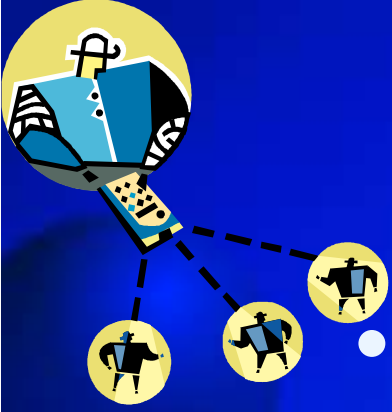




Primordial bağlar 4

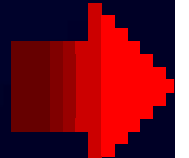
- Primordial esaslı örgütlenmeler; bir yandan sivil örgütlenme ihtiyacını 'bastırarak' tatmin ederken, diğer yandan üyelerini **getto** diyebileceğimiz **kapalılığa hapsederek** STK'ların demokratikleşme rollerini olumsuz etkiliyorlar.





Örgüt içi demokrasi 1

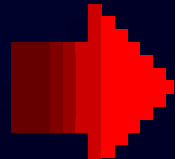
- Türkiye’de STK’lar için bir ‘iş modeli’ geliştirilebilmiş değildir.
- Sivil toplum örgütleri, iş yaparken ancak kamudan veya özel sektörden ödünç aldıkları yöntem ve teknikleri kullanmaktadırlar.
- Bu süreçte özellikle devletin merkezci geleneği çok yaygın olarak kullanılmaktadır.





Örgüt içi demokrasi 2

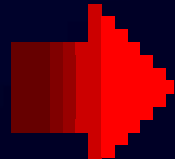
- STK'lar için örgüt işleyişine yönelik olarak demokratik iş süreçlerinin tasarlanması gerekmektedir.
- STK'ları kişilerin sultasından kurtarmanın yollarının başında **demokratik esaslı kurumsallaşma** önemli bir yer tutacaktır.





Örgüt içi demokrasi 3

- STK'ların selameti açısından önemli görevlerimizden birisi, bu kuruluşları 'dernekçilerden', 'sivil toplumculardan', 'kendini topluma feda edenlerden', 'çok çalışkanlardan', 'ben bilirim'cilerden' ve 'bensiz olmaz'cılardan' kurtarmak olmalıdır.
- **Söz meclisten dışarı... 😊**



Bitirirken...

- **Nazik sabrınız için teşekkür ederim.**
- **Önce varsa sorularınız onları cevaplamak, yine varsa katkılarınızı dinlemek isterim.**